

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

HANDEL LUDŹMI W POLSCE

Wybrane akty prawa międzynarodowego ratyfikowane przez Polskę

ORGANIZACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

- **Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji**, otwarta do podpisu dnia 21 marca 1950 r. w Lake Success - mimo zawężenia pojęcia handlu ludźmi wyłącznie do celów prostytucji w dokumencie wskazano, że przestępstwo to ściśle łączy się ze zjawiskiem migracji i dlatego uznano, że grupy migrantów powinny podlegać szczególnej ochronie i kontroli w miejscach pobytu i podczas podróży.
- **Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi**, uzupełniający *Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. - zgodnie z treścią art. 3 Protokołu, handel ludźmi obejmuje m.in. wykorzystanie do pracy lub usług o charakterze przymusowym oraz niewolnictwo i praktyki podobne do niewolnictwa.
- **Protokół przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną**, uzupełniający *Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. - określa rodzaje przestępstw popełnianych w związku z wykorzystywaniem ludzi do pracy przymusowej (m.in. fałszowanie dokumentów podróży lub dokumentów tożsamości, przemyt migrantów) oraz wskazuje na działania o charakterze prewencyjnym (m.in. zobowiązanie państwa do wzmocnienia środków kontroli granicznej czy do zapewnienia odpowiedniej jakości paszportów i dowodów).
- **Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii**, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. - zgodnie z treścią art. 3 Protokołu, handel dziećmi polega na oferowaniu, dostarczeniu lub przyjęciu dziecka w jakikolwiek sposób m.in. w celu angażowania dziecka do pracy przymusowej. Usiłowanie i współudział w popełnieniu tego przestępstwa jest karalne.

MIĘDZYNARODOWA ORGANIZACJA PRACY

- **Konwencja Nr 29 MOP dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej**, przyjęta w Genewie dnia 28 czerwca 1930 r., ratyfikowana przez Polskę 28 listopada 1958 r. - zawiera definicję pracy przymusowej, która oznacza „wszelką pracę lub usługi wymagane od jakiejś osoby, pod groźbą jakiejkolwiek kary, i do których dana osoba nie zgłosiła się dobrowolnie” (art. 2 ust. 1).
- **Konwencja Nr 105 MOP o zniesieniu pracy przymusowej**, przyjęta w Genewie dnia 25 czerwca 1957 r., ratyfikowana przez Polskę 23 czerwca 1958 r. - Państwa-Strony zobowiązują się znieść pracę przymusową lub obowiązkową i nie korzystać z niej m.in. jako ze środka nacisku lub wychowania politycznego, środka dyscypliny pracy czy kary za udział w strajkach.
- **Konwencja Nr 182 MOP dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci**, przyjęta w Genewie dnia 17 czerwca 1999 r., ratyfikowana przez Polskę 1 marca 2004 r. - zgodnie z treścią art. 3. Konwencji do „najgorszych form pracy dzieci” zalicza się m.in. „pracę przymusową lub obowiązkową, pracę zagrażającą zdrowiu, bezpieczeństwu lub moralności dzieci”.

RADA EUROPY

- **Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi** z 2005 r., podpisana przez Polskę w tym samym roku, weszła w życie w stosunku do Polski 1 marca 2009 r. - Konwencja zawiera definicję handlu ludźmi zaczerpniętą z Protokołu z Palermo, nakazuje Państwom-Stronom m.in. wzmoczenie kontroli granicznych nastawionych na wykrywanie osób przewożonych w ramach handlu ludźmi, szczególną dbałość o bezpieczeństwo dokumentów oraz ochronę cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi (zastosowanie procedury czasu na zastanowienie i pozwolenia na pobyt).

UNIA EUROPEJSKA

- **Dyrektywa Rady Unii Europejskiej (2004/81/WE) z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami** - ma zastosowanie do obywateli państw trzecich, którzy są lub byli ofiarami handlu ludźmi. W świetle ww. dyrektywy, państwa są zobowiązane do zapewnienia ofiarom handlu ludźmi czasu na zastanowienie, umożliwiającego im odzyskanie sił tak, aby mogły podjąć świadomą decyzję odnośnie współpracy z organami ścigania. Zgodnie z art. 6 ust 2 dyrektywy, w trakcie czasu na zastanowienie państwa nie mogą wykonać w stosunku do cudzoziemca nakazu wydalenia, mają natomiast obowiązek zagwarantować mu ochronę i bezpieczeństwo oraz zapewnić dostęp do tłumacza oraz bezpłatnej pomocy prawnej (art. 7 i 9).
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW** - poszerza definicję handlu ludźmi (art. 2) oraz zawiera klauzule niekarania i nieścigania ofiar za przestępstwa, do których popełnienia były zmuszane jako ofiary handlu ludźmi (art. 8). Stanowi również o konieczności zagwarantowania wszystkim ofiarom wsparcia i pomocy, w tym pomocy prawnej, oraz prawnej reprezentacji m.in. w celu dochodzenia odszkodowania (art. 11 i 12). Ponadto, zawiera oddzielne zapisy (art. 13 - 16) dotyczące udzielania pomocy małoletnim ofiarom.
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową 2004/68/WSiSW** - wprowadza postanowienia mające na celu usprawnienie walki z pornografią dziecięcą w Internecie oraz z turystyką seksualną. Przewiduje możliwość objęcia przez państwa członkowskie swoją jurysdykcją przestępstw popełnianych poza granicą, jeśli sprawca przestępstwa przebywa zwykle na ich terytorium, lub jeśli przestępstwo zostało popełnione na korzyść osoby prawnej mającej siedzibę na ich terytorium lub gdy ofiara jest ich obywatelem.
- **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW** - harmonizuje na poziomie UE standardy w zakresie gwarancji procesowych pokrzywdzonych oraz ich ochrony. Celem dyrektywy jest zapewnienie, aby osoby pokrzywdzone przestępstwem oraz w niektórych sytuacjach także osoby im bliskie, otrzymywały w trakcie postępowania karnego odpowiednie informacje, wsparcie i ochronę. Państwom członkowskim pozostawiono swobodę w zakresie uregulowania praw i ochrony świadków w postępowaniu karnym.

Jak prawo polskie definiuje przestępstwo handlu ludźmi?

Zgodnie z art. 115 § 22 kk

„**Handlem ludźmi** jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

1. przemocy lub groźby bezprawnej,
2. uprowadzenia,
3. podstępu,
4. wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
5. nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
6. udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą

- **w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą**, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1 - 6”.

W Polsce na podstawie art. 189a kk

§ 1 „Kto dopuszcza się **handlu ludźmi**, podlega karze pozbawienia wolności **na czas nie krótszy od lat 3”**.

§ 2 „Kto **czyni przygotowania** do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności **od 3 miesięcy do lat 5”**.

W świetle art. 189a kk handel ludźmi jest zagrożony karą nie niższą niż 3 lata, co oznacza, że jest zbrodnią, a górną granicą ustawowego zagrożenia jest pozbawienie wolności do lat 15.

Warte podkreślenia jest, iż z uwagi wysoki stopień społecznej szkodliwości ustawodawca wprowadził również karalność przygotowania do popełniania tego przestępstwa.

Zgodnie z art. 115 § 23 kk

„**Niewolnictwo** jest stanem zależności, w którym człowiek jest traktowany jak przedmiot własności.”

Identyczna kara jak za handel ludźmi jest przewidziana za oddanie innej osoby w stan niewolnictwa, utrzymywanie jej w tym stanie albo uprawianie handlu niewolnikami (art. 8 Przepisów wprowadzających kodeks karny).

Przestępstwa powiązane z handlem ludźmi:

- Doprowadzenie innej osoby do uprawiania prostytucji z użyciem przemocy, groźby bezprawnej lub wykorzystania stosunku zależności lub krytycznego położenia (art. 203 kk);
- Nakłanianie innej osoby do uprawiania prostytucji lub ułatwianie uprawiania prostytucji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (art. 204 § 1 kk);
- Czerpanie korzyści majątkowych z uprawiania prostytucji przez inną osobę (art. 204 § 2kk);
- Nakłanianie małoletniego do uprawiania prostytucji lub ułatwianie małoletniemu uprawiania prostytucji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej bądź czerpanie korzyści majątkowych z uprawiania prostytucji przez małoletniego (art. 204 § 3kk);
- Pozbawienie wolności (art. 189 kk);
- Zmuszanie innej osoby za pomocą przemocy lub groźby bezprawnej do określonego zachowania (art. 191 § 1 kk);
- Utrwalanie wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej poprzez użycie przemocy, groźby, podstępny (art. 191a kk);
- Kradzież lub zatrzymanie dokumentu tożsamości (art. 275 § 1 kk).

20-letnia Irena uciekła z domu, w którym była bity przez ojczyma. W klubie poznała uroczego mężczyznę, z którym zaczęła się spotykać. Po kilku tygodniach chłopak poinformował ją, że dostał ofertę pracy w Arabii Saudyjskiej jako inżynier. zaproponował jej więc wspólny wyjazd oraz wspólne mieszkanie zagranicą. Na miejscu okazało się, że mają zamieszkać w małej miejscowości. Dziewczyna nie odnalazła się w lokalnym środowisku i zdecydowała o powrocie do Polski. Chłopak wytłumaczył jej jednak, że jako kobieta nie mogłaby sama kupić biletu i samodzielnie podróżować. Musiałby towarzyszyć jej mężczyzna. On natomiast nie był w stanie porzucić pracy i wyjechać razem z nią. zaproponował więc, aby zawarła związek małżeński z jego asystentem, i wraz z nim wrócić do Polski. Dziewczyna była zdesperowana i zgodziła się. W tym celu oboje udali się do Finlandii, gdzie dziewczyna została poinformowana, że zostanie bilet do Polski, jeśli pomoże w legalizacji pobytu na terenie UE nowego „małżonka”.

Obraz zjawiska

W Polsce nasilenie przestępstw handlu ludźmi zaobserwowano **na początku lat 90.** Handel ludźmi, jako zjawisko stosunkowo nowe i ulegające ciągłym przemianom, nadal pozostaje problemem nie do końca rozpoznanym i opisanym.

Specyfika sytuacji Polski polega na tym, iż jest ona zarazem :

- **krajem pochodzenia ofiar,**
- **krajem tranzytowym** – rejonem, przez który odbywa się transfer ofiar z Europy Wschodniej i Azji do Europy Zachodniej,
- **jak i krajem docelowym** – na terytorium którego ofiary handlu ludźmi, pochodzące m.in. z Ukrainy, Rumunii i Bułgarii, ale także coraz częściej z krajów azjatyckich są eksploatowane.

Dwóch braci z przeszłością kryminalną, poszukując pracy, spotkało znajomego z zakładu karnego, który miał właśnie wyjeżdżać do Szwecji do pracy przy zbiorach żurawin. Znajomy zaproponował aby pojechali razem z nim. Na miejscu mężczyźni już na samym początku zostali pobici, znajomy zaś zamiast pracy przy zbiorach kazał im kraść w sklepach z elektroniką. Groził przy tym, że jeśli odmówią skrzywdzi ich rodziców.

Ofiarami handlu ludźmi w Polsce padają najczęściej osoby młode (zarówno kobiety, jak i mężczyźni) z wykształceniem podstawowym, bezrobotne o niskim statusie materialnym. Wśród pokrzywdzonych cudzoziemców dominują obywatele Ukrainy, Rumunii, Białorusi, Bułgarii oraz Wietnamu.

Osoby zaangażowane w rekrutację do pracy za granicą pochodzą z tych samych krajów, co ofiary. Uzależnienie ofiary następuje w kraju docelowym. Sprawcą jest najczęściej osoba posiadająca to samo obywatelstwo, co ofiara albo posiadająca status rezydenta kraju, do którego zwabiono ofiarę.

W przeważającej liczbie przypadków handel ludźmi jest dziełem zorganizowanych grup przestępczych bądź skoncentrowanych na tym procederze, bądź też traktujących ten proceder jako jedno z dogodnych źródeł zysku obok innej działalności przestępczej.

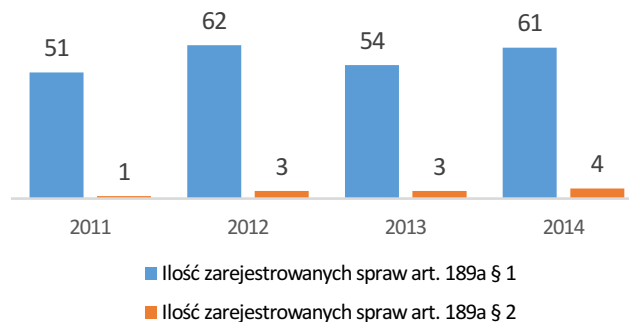
W ramach handlu ludźmi osoby najczęściej padają ofiarą wykorzystania do: eksploatacji seksualnej, pracy przymusowej, żebractwa, do popełniania przestępstw (np. kradzieży, włamań, rozprowadzania narkotyków), praktyk niewolniczych (np. eksploatacji w gospodarstwach domowych), wyłudzenia świadczeń socjalnych i kredytów, zawierania fikcyjnych małżeństw.

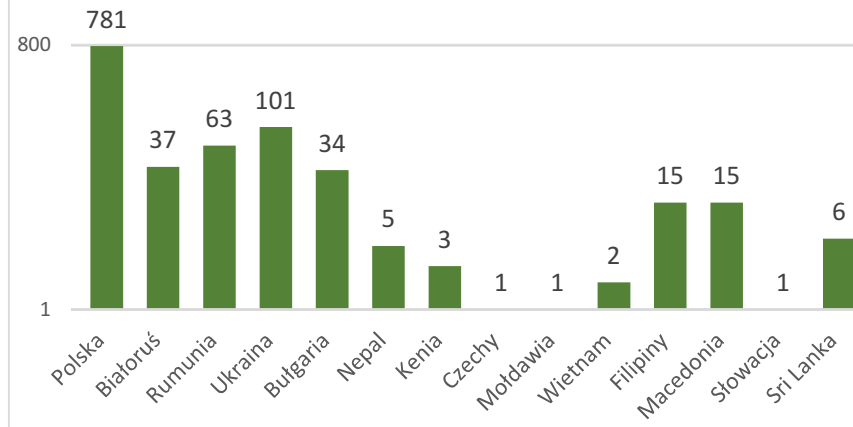
W latach 2011-2014 polskie prokuratury zarejestrowały 239 postępowań w sprawach dotyczących handlu ludźmi (tj. z art. 189a § 1 i 2 kk), zakończyły zaś 196 z czego 29 % postępowań zakończono skierowaniem aktu oskarżenia do sądu, a 33 % umorzono. Powodem umorzeń w zdecydowanej większości przypadków był fakt niezastnienia przestępstwa.

Ogółem w sprawach o handel ludźmi **oskarżono 129 osób**, wśród których 103 było obywatelstwa polskiego. Pozostali oskarżeni to: Bułgarzy, Białorusini, Rumuni, a w pojedynczych przypadkach również obywatel Niemiec i Rosji.

Liczba zarejestrowanych spraw dot. handlu ludźmi w latach 2011 - 2014

Kraje pochodzenia pokrzywdzonych handlem ludźmi w latach 2011 - 2014

W prowadzonych sprawach ustalono 1058 pokrzywdzonych, 74% stanowili obywatele RP.

Wśród cudzoziemców pokrzywdzonymi najczęściej byli obywatele Ukrainy (9%), Rumunii (6%), Białorusi (3,5%) oraz Bułgarii (3%).

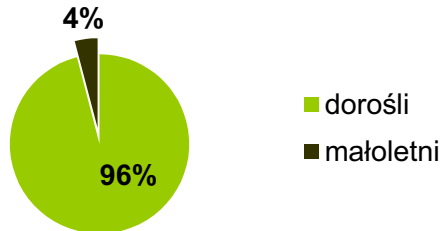
Handel dziećmi

W polskim porządku prawnym nie występuje odrębne pojęcie „handel dziećmi”, niemniej z treści art. 115 § 22 kk definiującego przestępstwo handlu ludźmi wynika, iż ustawodawca wprowadza różną kwalifikację prawną czynu sprawcy w zależności od faktu czy pokrzywdzonym jest osoba dorosła czy też małoletnia. W przypadku, gdy przedmiotem transakcji jest dziecko **istotne znaczenie ma wyłącznie cel działania sprawcy tj. wykorzystanie ofiary**. Metody i środki wymienione w pkt. 1-6 definicji nie muszą mieć miejsca, aby istniała podstawa do uznania popełnienia przestępstwa handlu ludźmi.

Polskie prawo nie przewiduje natomiast zaostrzenia odpowiedzialności karnej w przypadku gdy ofiarą jest dziecko. Zgodnie więc z art. 189a § 1 kk osoba dopuszczająca się handlu ludźmi na szkodę małoletniego podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

W jednym z dużych miast norweskich, troje szesnastolatków obywatelstwa litewskiego zostało kilkakrotnie złapanych na kradzieżach sklepowych. Podczas ostatniego zatrzymania dziewczyna próbowała ukraść kilkanaście maszynek do golenia oraz męskie spodnie. W trakcie przesłuchania dzieci zeznały, iż zostały zwerbowane przez sprawców na terenie Litwy. Były świadome celu podróży do Norwegii i zgadzały się na sklepowe kradzieże, gdyż zapewniono im o niekaralności przez norweskie organy. Ponadto, obiecano im częściowy zysk z „przedsięwzięcia”. Dzieci pochodziły z rodzin dysfunkcyjnych, w których panował problem alkoholowy oraz bardzo niski status materialny. Kiedy zostały przywiezione do Norwegii, musiały mieszkać w bardzo złych warunkach, najczęściej w samochodzie sprawców. Kradły aby spłacić koszty podróży. Kradzieżami zajmowały się od rana do wieczora. Sprawcy szczegółowo instruowali nastolatków co i gdzie mają ukraść. Podwozili ich niedaleko wybranego sklepu, a po wykonaniu „zadania” przewozili w inne miejsca.

Pokrzywdzeni handlem ludźmi w latach 2011 - 2014

W 2011 r. prokuratorzy nadali status pokrzywdzonego handlem ludźmi 17 małoletnim, co stanowi niecałe 3% wszystkich pokrzywdzonych handlem ludźmi. W 2012 r. odsetek ten wzrósł do 7% głównie jednak z uwagi na spadek liczby wszystkich pokrzywdzonych, gdyż liczba małoletnich ofiar utrzymała się na tym samym niemal poziomie co w 2011 r. i wyniosła 16 dzieci.

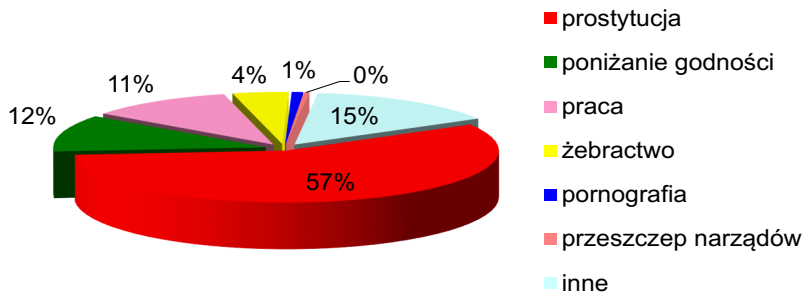
W 2013 r. prokuratorzy status pokrzywdzonego handlem ludźmi przyznali zaledwie 4 osobom poniżej 18 roku życia, a w 2014 r. 6 osobom poniżej 18 r.ż.

Formy wykorzystania ofiar handlu ludźmi

Wykorzystanie seksualne

Handel ludźmi w celach wykorzystania seksualnego pozostaje dominującą formą eksploatacji kobiet. Ofiarami padają zarówno Polki za granicą, jak i cudzoziemki oraz obywatelki Polski na terytorium naszego kraju. Najbardziej narażone są kobiety świadczące usługi seksualne. W Polsce ofiarami wykorzystania seksualnego padają przede wszystkim Polki oraz Bułgarki i Ukrainki. W ramach procederu handlu ludźmi kobiety są zmuszane do tzw. „przydrożnej prostytucji” bądź do świadczenia usług w tzw. „mieszkaniówkach” tj. specjalnie do tych celów wynajętych przez grupy przestępcze lokalach. Na zachowania przestępcze sprawców składa się szereg czynów począwszy od uzależnienia ofiary (zarówno psychicznego, jak i materialnego), przez stosowanie gróźb karalnych, zabór dokumentów, podawanie środków psychoaktywnych, aż po stosowanie przemocy fizycznej np. okaleczanie ciała, pobicia, zgwałcenia.

Formy wykorzystania w sprawach o handel ludźmi nadzorowanych przez polskie prokuratury w latach 2011 - 2014

Praca przymusowa

Problem wykorzystania do pracy dotyczy zarówno obywateli polskich eksploatowanych za granicą, jak i cudzoziemców pracujących w Polsce. Krajami przeznaczenia dla obywateli polskich są m.in. Wielka Brytania, Holandia, Niemcy. Natomiast w Polsce wykorzystywani są obywatele Ukrainy oraz państw azjatyckich. Pokrzywdzeni najczęściej są rekrutowani na terenie swojego kraju zamieszkania przez agencje

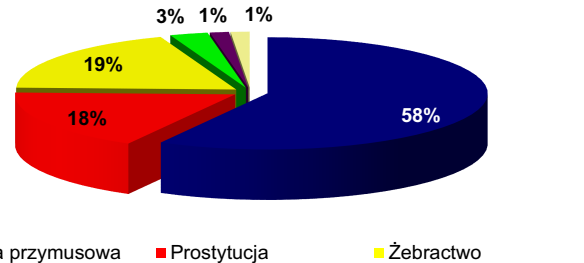
pośrednictwa pracy lub prywatnych pośredników oferujących atrakcyjne warunki zatrudnienia. Przy czym w większości przypadków ofiary nie otrzymują żadnych informacji na piśmie. Niekiedy dopiero na miejscu podpisują umowy zawierające zupełnie inne warunki dotyczące pracy oraz płacy niż te, które były im prezentowane podczas rekrutacji.

Sprawcy na ogół zmuszają swoje ofiary do pracy po kilkanaście godzin na dobę w bardzo złych, często niebezpiecznych dla zdrowia i życia, warunkach. Pracownicy najczęściej pracują bez stosownych umów i są zastraszeni deportacją. Nie otrzymują również wynagrodzeń adekwatnych do wykonywanej pracy, a dokumenty tożsamości, czy nawet telefony są im odbierane, aby utrudnić kontakt z rodziną i ograniczyć możliwość ucieczki z miejsca eksploatacji. Najwięcej przypadków pracy przymusowej jest identyfikowanych w branżach: budowlanej, rolniczej, ogrodniczej oraz w zakładach przetwórczych i produkcyjnych.

Żebractwo i eksploatacja kryminalna

W Polsce do żebractwa wykorzystywani są przede wszystkim cudzoziemcy pochodzący z Rumunii. Są oni eksploatowani przez rumuńskie grupy przestępcze działające na terenie Rumunii oraz Polski (głównie w większych miastach południowej Polski). Cały proceder nosi znamiona zorganizowanej przestępczości, która rozpoczyna się werbunkiem ofiar w ich kraju pochodzenia. Sprawcy poszukują osób z widocznym kalectwem fizycznym, będących w bardzo trudnej sytuacji materialnej, jak również słabo wykształconych. Niejednokrotnie werbowane są całe rodziny. Sprawcy organizują transport i wskazują miejsce pobytu w Polsce, za co później żądają od ofiar zapłaty. Ofiary mają określony dzienny i miesięczny limit kwoty pieniężnej, którą muszą przekazać sprawcom, w przeciwnym przypadku stosowana jest wobec nich przemoc fizyczna, okaleczenia, lub fizyczne rozdzielanie poszczególnych członków rodziny. Wykorzystaniu do żebractwa często towarzyszy eksploatacja kryminalna, polegająca na zmuszaniu ofiar do dokonywania drobnych przestępstw kryminalnych tj. kradzieży kieszonkowych lub sklepowych lub też innych określonych czynów (np. handlu obwoźnego), na podstawie których sprawcy dokonują ustaleń i planują kradzieże domowe. W ostatnich latach organy ścigania ujawniły kilka spraw, w których pokrzywdzonymi byli obywatele Polski. W 2013 r. ujawniono m.in. proceder wykorzystania kobiet do dokonywania kradzieży w ekskluzywnych sklepach na terenie Włoch. Sprawcy werbowali kobiety w wieku 20 – 45 lat, będące w trudnej sytuacji materialnej i mające w przeszłości konflikty z prawem. Osoby o podobnym profilu były również wyszukiwane i eksploatowane do popełniania przestępstw na terenie Skandynawii.

Formy wykorzystania w sprawach o handel ludźmi ujawnionych przez Straż Graniczną w latach 2011 - 2014

Niewolnictwo domowe

Niewolnictwo domowe jest formą wykorzystania do pracy, mającą miejsce w prywatnych gospodarstwach domowych, przez co jest bardzo trudna do ujawnienia. Ofiary są kuszone atrakcyjnymi ofertami pracy w charakterze gospodyń domowych. Po przybyciu na miejsce pracodawca nie zapewnia jednak warunków pracy oraz płacy, oferowanych podczas rekrutacji. Pracownicy mają ograniczoną wolność osobistą, są im odbierane dokumenty. Nie otrzymują stosownego wynagrodzenia, natomiast są zmuszane do ciągłej pracy po kilkanaście godzin na dobę bez dnia wolnego. Ofiary niewolnictwa domowego są również zastraszane doniesieniem na nie do organów ścigania za nielegalny pobyt i pracę. Nierzadko stosowana jest wobec nich przemoc fizyczna i psychiczna, w tym groźby i pobicia.

W ostatnich latach polskim organom ścigania udało się ujawnić kilka przypadków zmuszania cudzoziemek do pracy w polskich gospodarstwach domowych. Proceder zmuszania do niewolniczej pracy miał również miejsce w prywatnych domach przedstawicieli dyplomatycznych państw trzecich, rezydujących na terytorium Polski.

Wyłudzenie kredytów i świadczeń socjalnych

Wykorzystanie do wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych jest jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się form eksploatacji w ramach handlu ludźmi. Sprawcy wykorzystując trudne położenie ofiar, wprowadzają je w błąd i pod pozorem oferowania pracy za granicą (najczęściej jest to Wielka Brytania, Niemcy, Holandia) organizują wyjazd i pobyt w krajach docelowych. Na miejscu zaś podstępem lub przy użyciu siły odbierają osobom dokumenty tożsamości i na ich podstawie zaciągają w bankach kredyty oraz wyłudniają świadczenia w ramach pomocy społecznej (np. zasiłki rodzinne, szkolne, socjalne). Po dokonaniu tych czynności sprawcy odwożą swoje ofiary do Polski, tłumacząc iż proponowana oferta pracy stała się już nieaktualna. W efekcie pokrzywdzeni na ogół są nieświadomi zobowiązań, jakie grupa przestępcza zaciągnęła wykorzystując do tego celu ich tożsamość. Ofiarami tej formy eksploatacji padają z reguły bezrobotni obywatele Polski będący w trudnej sytuacji materialnej.

Krajowe plany działań przeciwko handlowi ludźmi

Podstawowym dokumentem dotyczącym funkcjonowania systemu zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi w Polsce jest **Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi**. Jest to program rządowy, aprobowany przez Radę Ministrów, nakładający zadania w zakresie zwalczania handlu ludźmi na poszczególne instytucje administracji rządowej.

Pierwszy tego typu dokument pt. **Krajowy Program Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi na lata 2003 - 2004** został przyjęty przez Radę Ministrów 16 września 2003 r. **Obecnie** realizowany jest **Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013-2015**. Głównym celem Planu jest stworzenie warunków koniecznych do skutecznego przeciwdziałania i zwalczania handlu ludźmi w Polsce oraz wsparcia i ochrony ofiar tego przestępstwa. Natomiast celami szczegółowymi Planu są:

- **upowszechnienie wiedzy** na temat zjawiska handlu ludźmi;
- **wzbogacenie oferty** i podniesienie standardów **działań służących wsparciu ofiar handlu ludźmi** (w tym dzieci - ofiar handlu ludźmi);
- **poprawa skuteczności działań instytucji odpowiedzialnych za ściganie przestępstwa handlu ludźmi** poprzez doskonalenie narzędzi prawnych, struktur oraz wdrażanie najlepszych praktyk;
- **podniesienie kwalifikacji** przedstawicieli instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie handlowi ludźmi i wsparcie ofiar tego przestępstwa;
- **pogłębienie wiedzy** na temat zjawiska handlu ludźmi i efektywności podejmowanych działań;
- **wzmocnienie współpracy międzynarodowej**.

Narzędziami monitorowania i okresowej ewaluacji realizacji Planu są **roczne sprawozdania z jego wykonania**, zatwierdzane przez międzyresortowy Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi oraz **roczne sprawozdania z prac tegoż Zespołu**. Oba dokumenty każdorazowo są przekazywane Prezesowi Rady Ministrów.

Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi

Z uwagi na złożoność zjawiska handlu ludźmi, podejmowane w Polsce działania mające na celu zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi mają **charakter międzyresortowy**. W 2004 r. na mocy Zarządzenia nr 23 Prezesa Rady Ministrów został utworzony **międzyresortowy Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi**. Zespół jest organem opiniodawczo-doradczym Prezesa Rady Ministrów. Funkcję Przewodniczącego Zespołu sprawuje Sekretarz Stanu w MSWiA, wyznaczony do pełnienia tej funkcji przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Komendy Głównej Policji, Komendy Głównej Straży Granicznej, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Zdrowia, a od 2011 r. także przedstawiciele Biura Pełnomocnika do Spraw Równego Traktowania, a i Urzędu do Spraw Cudzoziemców od 2012 r. - Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji

Ponadto, z uwagi na zakres kompetencji **udział w pracach Zespołu biorą**: przedstawiciele Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Głównego Inspektoratu Pracy, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Żandarmerii Wojskowej, Prokuratury Generalnej, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich i Biura Rzecznika Praw Dziecka, a także osoby reprezentujące **organizacje pozarządowe i międzynarodowe** m.in.: Fundację Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada, Fundację Dzieci Niczyje, Fundację Itaka – Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, Caritas Polska, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Stowarzyszenie Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej oraz Międzynarodową Organizację ds. Migracji.

Do zadań Zespołu należy:

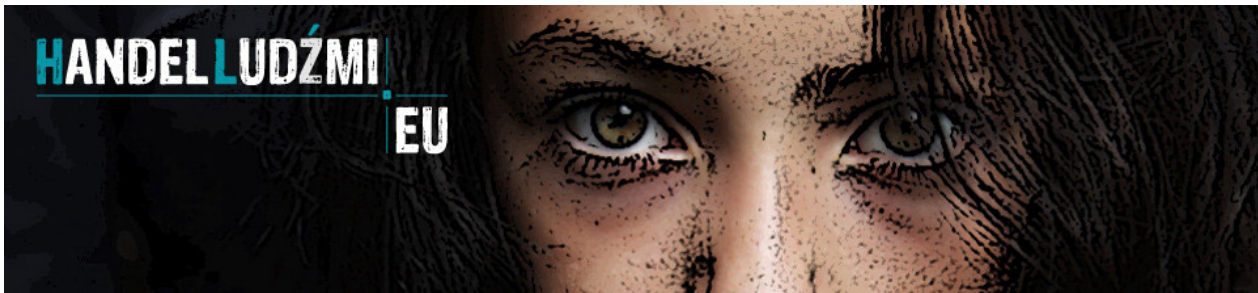
- ocena realizacji krajowych planów działań przeciwko handlowi ludźmi,
- proponowanie oraz opiniowanie podejmowanych działań zmierzających do skutecznego zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi,
- współpraca z organami administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi

Celem bieżącego monitorowania działań i wymiany informacji w ramach Zespołu powołano **Grupę Roboczą**, w skład której wchodzi eksperci reprezentujący instytucje uczestniczące w pracach Zespołu. Dodatkowo, w ramach ww. Grupy prowadzone są prace **grup eksperckich**

Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji

W 2006 r. w ramach Departamentu Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji został utworzony **Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi**. Zespół jest odpowiedzialny m.in. za:

- obsługę prac międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, jak również Grupy Roboczej i grup eksperckich,
- monitorowanie prac związanych z realizacją zadań zapisanych w „krajowych planach działań przeciwko handlowi ludźmi”,
- podjęcie prac nad przygotowaniem Planu na kolejne lata,
- koordynację procesu gromadzenia analiz, informacji i danych statystycznych nt. zjawiska handlu ludźmi w Polsce oraz wykorzystania Polaków do handlu ludźmi za granicą,
- prowadzenie spraw związanych ze współpracą międzynarodową w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi,
- funkcjonowanie rozwiązań systemowych w zakresie udzielania wsparcia ofiarom handlu ludźmi, w tym za nadzór i jakość wykonywania zadania publicznego dotyczącego powołania Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi,
- prowadzenie portalu informacyjnego na temat zjawiska handlu ludźmi (www.handelludźmi.eu).

Struktury w Policji, Straży Granicznej, Państwowej Inspekcji Pracy oraz Prokuraturze

Policja

Dnia **5 września 2006 r.** decyzją Komendanta Głównego Policji powołano w Komendzie Głównej Policji Centralny Zespół do Walki z Handlem Ludźmi. Od stycznia 2011 r. Centralny Zespół znajdował się w strukturach Centralnego Biura Śledczego, a w styczniu 2014 r. w jego miejsce powstał **Wydział do Walki z Handlem Ludźmi**, który został umiejscowiony w **Biurze Służby Kryminalnej KGP**.

Do zadań Wydziału należy w szczególności:

- nadzorowanie, koordynowanie i wspieranie realizacji spraw prowadzonych przez jednostki Policji w zakresie zwalczania handlu ludźmi oraz przestępstw z nim związanych, w tym także pedofilii i pornografii dziecięcej,
- kształtowanie metodyki zwalczania przestępstwa handlu ludźmi,
- współdziałanie z organami ochrony prawnej, administracji publicznej oraz kontroli państwowej w zakresie zwalczania procederu handlu ludźmi,
- a także współpraca z organizacjami pozarządowymi, społecznymi oraz instytucjami użyteczności publicznej.

Ponadto, **w każdym województwie istnieje etatowy Zespół do Walki z Handlem Ludźmi** działający w ramach pionu kryminalnego komend wojewódzkich Policji oraz Komendy Stołecznej Policji.

Zespół odpowiedzialny jest m.in. za identyfikację ofiar handlu ludźmi i wspieranie w tym zakresie jednostek podległych oraz prowadzenie czynności operacyjnych pod kątem ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi. Od marca 2011 r. również w strukturach regionalnych Centralnego Biura Śledczego funkcjonują nieetatowi koordynatorzy do walki z handlem ludźmi.

Straż Graniczna

Decyzją Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 18 czerwca 2008 r. został powołany **Zespół do spraw stałego monitoringu i koordynacji działań Straży Granicznej w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi**.

Do głównych zadań Zespołu należy:

- bieżący monitoring i analiza przypadków handlu ludźmi ujawnionych przez Straż Graniczną;
- współpraca z organami administracji państwowej, a także z organizacjami pozarządowymi w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi.

Ponadto, od 2009 r. w strukturach **Zarządu Operacyjno-Śledczego KGSG** utworzono **Sekcję ds. Nielegalnej Migracji i Handlu Ludźmi**, która odpowiada m.in. za koordynację i nadzór nad działaniami podejmowanymi przez Straż Graniczną w zakresie zwalczania i przeciwdziałania handlowi ludźmi. W każdym zaś z oddziałów Straży Granicznej w **wydziale operacyjno-śledczym** powołano **koordynatora (i jego zastępcę) do spraw zwalczania handlu ludźmi**. Są oni odpowiedzialni za koordynację i współpracę w zakresie zwalczania handlu ludźmi pomiędzy komórkami organizacyjnymi Straży Granicznej, Strażą Graniczną a Policją oraz instytucjami udzielającymi bezpośredniego wsparcia ofiarom handlu ludźmi.

Procedury działania Policji i Straży Granicznej

W celu stworzenia jednolitego modelu działania służb a w konsekwencji stosowania jednolitego standardu postępowania z ofiarą handlu ludźmi oraz zapewnienia należnych jej praw opracowano **Algorytm postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi**.

Algorytm to zbiór wskazówek do stosowania przez funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej w przypadku ujawnienia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa handlu ludźmi. Dokument koncentruje się przede wszystkim na opisie trybu postępowania organów ścigania wobec pokrzywdzonych z uwzględnieniem i poszanowaniem wszelkich uprawnień przysługujących ofiarom handlu ludźmi w Polsce.

Prokuratura

W czerwcu 2007 r. w prokuraturach apelacyjnych i wybranych prokuraturach okręgowych zostali wyznaczeni **prokuratorzy pełniący rolę konsultantów do spraw handlu ludźmi**. Ich głównym zadaniem, jako ekspertów w dziedzinie ścigania handlu ludźmi, jest nadzorowanie postępowań w sprawach o handel ludźmi w podległych jednostkach prokuratury, a także usprawnianie współpracy pomiędzy prokuraturą, a Policją i Strażą Graniczną w kwestii ścigania przestępstwa handlu ludźmi oraz ochrony ofiar. Prokuratorzy - konsultanci znajdują się pod nadzorem służbowym Prokuratury Generalnej, w ramach której w Departamencie Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji wskazany został **prokurator - koordynator ds. handlu ludźmi**, odpowiedzialny m.in. za:

- reprezentowanie prokuratury w pracach międzyresortowego Zespołu do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi,
- nadzorowanie postępowań przygotowawczych w sprawach o handel ludźmi,
- koordynowanie działalności prokuratury i innych organów państwowych w zakresie ścigania przestępczości zorganizowanej i zwalczania handlu ludźmi.

Procedury działania Prokuratury:

Informacje pozyskiwane w ramach monitoringu i koordynacji postępowań w sprawach o handel ludźmi pozwoliły na wypracowanie w Departamencie ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Generalnej aktualnych **Wskazówek dotyczących prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach o handel ludźmi**, które w 2014 r. zostały skierowane do użytku dla prokuratorów prowadzących sprawy dotyczące przestępstwa handlu ludźmi.

W dokumencie tym podkreślono szczególną sytuację ofiar handlu ludźmi i możliwe sposoby udzielenia im pomocy, jak również zwrócono uwagę na najważniejsze uprawnienia pokrzywdzonego, wynikające zarówno z przepisów z obszaru prawa karnego, jak też z przepisów imigracyjnych i zabezpieczenia społecznego.

We wskazówkach została podjęta kwestia specjalnego trybu przesłuchania małoletnich pokrzywdzonych. Zwrócono również uwagę na kwestię odstąpienia od ścigania lub zaniechania stosowania sankcji karnych wobec pokrzywdzonych. W przypadku ofiar handlu ludźmi jest to szczególnie istotne, gdyż ich zachowania często mogą zawierać znamiona takich przestępstw, jak nielegalne przekroczenie granicy czy posługiwanie się sfałszowanymi dokumentami. Wskazano również instrumenty prawne umożliwiające dochodzenie roszczeń cywilnych na rzecz ofiar w postępowaniu karnym.

Państwowa Inspekcja Pracy

Formalne zaangażowanie inspekcji pracy w problematykę handlu ludźmi nastąpiło z chwilą uzyskania przez **Państwową Inspekcję Pracy** od dnia 1 lipca 2007 r. kompetencji m.in. w zakresie kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców. (wcześniej funkcję kontrolną legalności pracy cudzoziemców pełnili wojewodowie przy pomocy oddziałów kontroli legalności zatrudnienia w wojewódzkich urzędach pracy)

Krokiem zmierzającym do wzmocnienia możliwości reagowania inspektorów pracy na nielegalne zatrudnianie cudzoziemców i zagrożenie zjawiskiem handlu ludźmi było podpisanie **w roku 2008 porozumienia między Komendantem Komendy Głównej Straży Granicznej a Głównym Inspektorem Pracy**. Na jego podstawie możliwa jest przede wszystkim współpraca w zakresie podejmowania wspólnych kontroli przez funkcjonariuszy Straży Granicznej i inspektorów pracy oraz wymiana informacji o naruszeniu przepisów dotyczących cudzoziemców, w tym o przypadkach ich nielegalnego zatrudnienia.

Dzięki porozumieniu, przypadki handlu ludźmi zidentyfikowane przez inspektorów pracy są przedmiotem śledztw, prowadzonych pod nadzorem prokuratora przez właściwe jednostki Straży Granicznej.

Istotnym narzędziem w zapobieganiu handlowi ludźmi do pracy przymusowej i przypadkom łamania praw pracowniczych wobec cudzoziemców jest system rozpatrywania skarg przez organy PIP. Skargi, w tym wnoszone przez cudzoziemców, z których treści wynika konieczność podjęcia natychmiastowego działania, są badane w pierwszej kolejności.

Struktury administracji zaangażowane w system wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Z uwagi na fakt, iż resort rodziny, pracy i polityki społecznej jest odpowiedzialny za właściwe stosowanie przepisów dotyczących zabezpieczenia społecznego, pełni kluczową rolę w zakresie wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, **w ramach pomocy społecznej** przewidziana jest **możliwość udzielenia interwencji kryzysowej bezpośrednio** z uwagi na potrzebę ochrony **ofiar handlu ludźmi**.

W celu zapewnienia sprawnej realizacji ww. zadania, od 2008 r. MRPiPS corocznie organizuje cykl szkoleń skierowanych do personelu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na temat wsparcia ofiar handlu ludźmi, w tym również na temat możliwości i zasad współpracy ośrodków interwencji kryzysowych z Krajowym Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnym dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi.

W 2014 r. MRPiPS przyjęło opracowane przez grupę ekspercką ds. wsparcia ofiar handlu ludźmi „Standardy bezpiecznego schronienia dla ofiar handlu ludźmi” i przekazał je do stosowania jako materiał pomocniczy dla kadry pomocy społecznej prowadzącej ośrodki interwencji kryzysowej oraz punkty interwencji kryzysowej.

Wojewodowie

W celu właściwego stosowania przepisów ustawy o pomocy społecznej w zakresie wsparcia ofiar handlu ludźmi w 2010 r. w ramach nowelizacji ustawy o pomocy społecznej w art. 22 pkt 15 wskazano **nowe zadanie dla wojewody** polegające na **koordynowaniu**, w ramach systemu pomocy społecznej, **działań w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi** oraz **wsparcia dla ofiar** handlu ludźmi. W tym celu, w ramach struktur urzędów wojewódzkich została ustanowiona nieformalna **sieć konsultantów wojewódzkich do spraw wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi**, którą tworzą przeszkoleni **pracownicy urzędów wojewódzkich**, odpowiedzialni za kontakt i współpracę z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej na terenie danego województwa, jak również z innymi instytucjami zajmującymi się pomocą ofiarom handlu ludźmi.

Współpraca na poziomie województwa

W ramach realizacji Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013-2015 przewidziano zainicjowanie działalności **wojewódzkich zespołów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi** z udziałem przedstawicieli wydziałów polityki społecznej urzędów wojewódzkich, Policji, Straży Granicznej, inspekcji pracy, władz samorządowych oraz organizacji pozarządowych. Zadanie to zostało także ujęte w ramach Strategii Sprawne Państwo 2020.

Głównym celem powołania wojewódzkich zespołów jest usprawnienie regionalnej współpracy w zakresie działalności prewencyjnej oraz wspierania ofiar przestępstwa handlu ludźmi.

Pierwszy wojewódzki zespół ds. handlu ludźmi powstał w 2010 r. przy Mazowieckim Urzędzie Wojewódzkim w Warszawie. W latach 2014-2015 utworzone zostały struktury wojewódzkie na terenie całego kraju. Było to możliwe m.in. dzięki realizacji projektu „Improved national cooperation structures to prevent trafficking in human beings” współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014.

Urząd do Spraw Cudzoziemców

Urząd do Spraw Cudzoziemców pełni istotną rolę w zakresie wstępnej identyfikacji (rozpoznania) potencjalnych ofiar handlu ludźmi **wśród cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce**.

W ramach prowadzonych postępowań o nadanie statusu uchodźcy pracownicy Urzędu mogą wejść w posiadanie istotnych informacji wskazujących, że cudzoziemiec padł ofiarą wykorzystania do handlu ludźmi.

W celu usprawnienia właściwego postępowania w takich przypadkach, w 2013 r. został opracowany dokument pt. „Procedura postępowania dla pracowników Urzędu do Spraw Cudzoziemców rozpatrujących wnioski o nadanie statusu uchodźcy w przypadku dokonania wstępnej identyfikacji Cudzoziemca jako ofiary handlu ludźmi”, oraz praktyczne narzędzia w formie załączników (m.in. *Wskaźniki identyfikacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi*). Ponadto, w **Departamencie Postępowań Uchodźczych** został wskazany **nieetatowy koordynator ds. handlu ludźmi**, którego zadaniem jest m.in. monitorowanie właściwego przepływu informacji oraz podejmowanych działań w stosunku do cudzoziemców - (potencjalnych) ofiar handlu ludźmi, będących w procedurze uchodźczej.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Rola resortu spraw zagranicznych w ramach systemu wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi jest szczególnie istotna w odniesieniu do Polaków, którzy padają ofiarą bądź są zagrożeni wykorzystaniem do handlu ludźmi poza granicami Polski. Należy zauważyć iż w przypadku **polskich ofiar handlu ludźmi za granicą konsul jest uprawniony do kontaktu z taką osobą**, nawet jeśli jest ona zatrzymana do wyjaśnienia i zgodnie ze swoimi kompetencjami może pomóc tej osobie, np. w powrocie do kraju pochodzenia.

Za pośrednictwem strony internetowej (www.poradnik.poland.gov.pl) polski MSZ publikuje poradnik pt. „Polak za granicą”, w którym informuje w jaki sposób zadbać o swoje bezpieczeństwo wybierając się w podróż, w tym podróż zarobkową, co zrobić w sytuacji np. utraty dokumentów, choroby, konfliktu z miejscowym prawem oraz w jaki sposób pomocna może okazać się polska placówka dyplomatyczna, a zwłaszcza personel konsularny.

Ponadto, w 2014 r. Ministerstwo SZ podjęło również szereg inicjatyw mających na celu **ograniczenie zjawiska niewolnictwa domowego** w odniesieniu do **osób zatrudnianych w charakterze pomocy domowej** w przedstawicielstwach dyplomatycznych. W efekcie tych działań polskie konsulaty otrzymały stosowne zalecenia oraz zostały wyposażone w materiał informacyjny dla cudzoziemców przybywających do Polski. Misje dyplomatyczne oraz przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych akredytowane w Polsce otrzymały zaś w formie noty okólnej wraz z załącznikami informacje na temat nowych zasad zatrudniania pomocy domowej.

System wsparcia i ochrony ofiar handlu ludźmi w Polsce - prawa ofiar handlu ludźmi

Każda osoba będąca ofiarą handlu ludźmi, nawet jeśli nie decyduje się na kontakt z organem ścigania, może zwrócić się o pomoc do Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi, gdzie **ma prawo do:**

- bezpłatnych konsultacji i doradztwa na temat swojej sytuacji,
- pomocy w znalezieniu bezpiecznego schronienia,
- zapewnienia podstawowych potrzeb (tj. odzieży, obuwia, żywności, środków higienicznych),
- bezpłatnej pomocy prawnej,
- bezpłatnej pomocy psychologicznej,
- pomocy tłumacza.

Jeśli jednak osoba zdecyduje się na **kontakt z organem ścigania i zostanie przez ten organ zidentyfikowana jako ofiara handlu ludźmi dodatkowo ma prawo do:**

- pomocy społecznej, w ramach której może uzyskać m.in. schronienie w ośrodku interwencyjno-kryzysowym, wyżywienie, odzież, środki higieniczne oraz zasiłek celowy,

a jeśli jest cudzoziemcem ma również prawo do:

- „czasu na zastanowienie się”,
- Programu wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi, w ramach którego ma zapewnione m.in.: pomoc w kontaktach z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, pomoc w uregulowaniu sytuacji prawno-pobytowej
- bezpłatnego, bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia.

Czas na zastanowienie to 3-miesięczny (a w przypadku małoletnich - 4-miesięczny) okres, w trakcie którego ofiara znajduje się pod opieką organizacji pozarządowej, mając jednocześnie czas na podjęcie decyzji o współdziałaniu z organem ścigania. Takiej osobie przysługuje prawo do otrzymania **zaświadczenia potwierdzającego domniemanie, że jest ofiarą handlu ludźmi. Zgodnie z art. 171 ust 1 ustawy o cudzoziemcach, pobyt ofiary na podstawie zaświadczenia jest uważany za legalny.**

Czas na zastanowienie **dotyczy wyłącznie cudzoziemców, którzy w momencie identyfikacji przebywają w Polsce nielegalnie.**

W przypadku, gdy **zidentyfikowana ofiara - cudzoziemiec** od razu **decyduje się na współpracę z organem ścigania**, lub taką decyzję podejmie w trakcie trwania „czasu na zastanowienie”, wówczas na podstawie art. 176 ustawy o cudzoziemcach dodatkowo ma prawo do **zezwolenia na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi**.

Zezwolenie na pobyt czasowy dla ofiar handlu ludźmi uprawnia ofiarę m.in. do:

- legalnego pobytu w Polsce przez okres co najmniej 6 miesięcy,
- pomocy społecznej,
- legalnej pracy bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę,
- podjęcia nauki w publicznych szkołach i placówkach.

Zezwolenie udziela cudzoziemcowi na jego wniosek wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca Ofiara handlu ludźmi, chcąc je uzyskać powinna przebywać w tym czasie na terytorium Polski, współpracować z organem ścigania, zerwać wszelkie kontakty ze sprawcami.

Każda ofiara współpracująca z organem ścigania, której w toku postępowania przyznano **status pokrzywdzonego handlem ludźmi**, może również skorzystać z uprawnień wynikających z **przepisów kodeksu postępowania karnego** np. z:

- prawa do zastrzeżenia informacji na temat swojego miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora i sądu,
- prawa do złożenia zeznań pod nieobecność oskarżonego,
- prawa do pełnomocnika,
- prawa domagania się naprawienia szkody wyrządzonej przez sprawców,
- prawa do występowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

*Małoletni pokrzywdzony handlem ludźmi zasadniczo powinien być przesłuchiwany **tylko wówczas**, gdy jego zeznania mogą okazać się istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Sama czynność przesłuchania co do zasady powinna być jednorazowa, rejestrowana i odbywać się w tzw. „przyjaznym pokoju” bezpośrednio przed sędzią oraz z udziałem psychologa.*

Kto bezpośrednio udziela pomocy ofiarom handlu ludźmi?

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi (KCIK)

Od kwietnia 2009 r. funkcjonuje **Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi (KCIK)**. Jest ono w całości finansowane z budżetu państwa jako zadanie publiczne zlecane przez Ministra Spraw Wewnętrznych wyłonionej w drodze otwartego konkursu organizacji pozarządowej. Od 2013 r. KCIK prowadzi Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej.

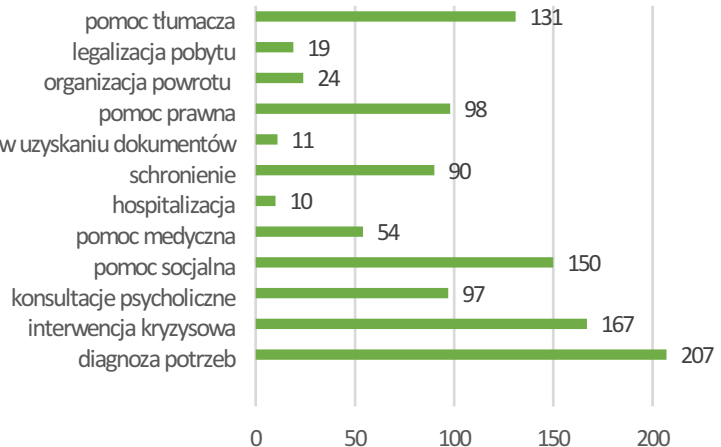
Głównymi celami KCIK są:

- zapewnianie ofiarom handlu ludźmi prawa do godnego życia oraz realizacji przysługujących im praw;
- podnoszenie świadomości i wiedzy na temat przestępstwa handlu ludźmi zarówno wśród obywateli, jak i przedstawicieli instytucji państwowych oraz samorządowych, a także organizacji pozarządowych.

W ramach KCIK realizowane są następujące zadania:

- prowadzenie całodobowego telefonu zaufania dla ofiar i świadków handlu ludźmi;
- całodobowe świadczenie usług w ramach interwencji kryzysowej, mające na celu zniwelowanie u ofiar skutków zagrożenia, w jakim się znajdowały;

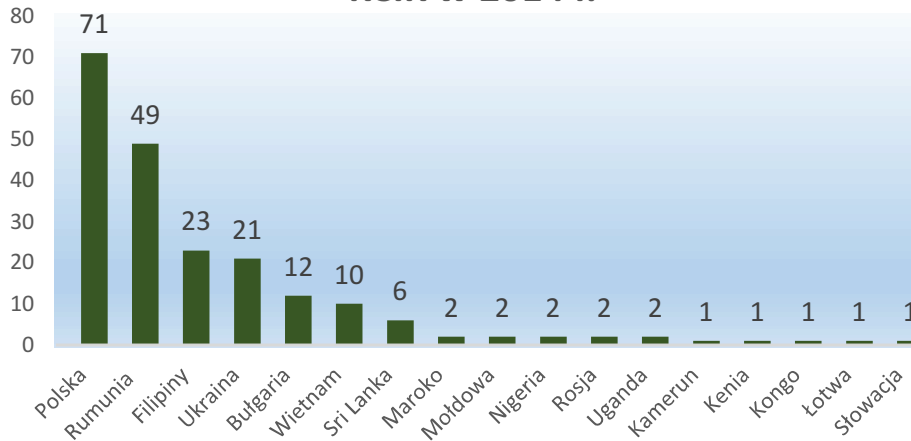
Formy bezpośredniej pomocy udzielonej beneficjentom KCIK w 2014 r.

- organizowanie bezpiecznego zakwaterowania pod opieką wyspecjalizowanego personelu (w tym prowadzenie 2 schronisk dla ofiar handlu ludźmi);
- zapewnianie ofiarom handlu ludźmi dostępu do usług na profesjonalnym poziomie w zakresie wsparcia psychologicznego, pomocy medycznej, konsultacji prawnych, komunikacji - w przypadku ofiar nie władających językiem polskim, organizacji bezpiecznego powrotu - dla cudzoziemców chcących powrócić do swojego kraju;
- udzielanie konsultacji i porad osobom prywatnym i instytucjom/organizacjom w zakresie zagrożenia handlem ludźmi;
- prowadzenie działalności prewencyjnej poprzez opracowywanie i wydawanie materiałów informacyjnych (brozur, ulotek) oraz poprzez udział we wszelkiego rodzaju szkoleniach, seminariach poświęconych problematyce handlu ludźmi.

Warunkiem skorzystania z pomocy KCIK jest **nawiązanie kontaktu** (telefonicznego, mailowego) z organizacją pozarządową prowadzącą Centrum: **tel.: 22/628 01 20, e-mail: info@kcik.pl**

Kraje pochodzenia beneficjentów KCIK w 2014 r.

W latach **2009 - 2014 KCIK udzieliło wsparcia ponad 1 2 0 0 osobom**, a tylko w **2014 r.** z pomocy bezpośredniej skorzystało **207 osób**.

Najczęściej byli to obywatele Polski, Rumunii, Filipin, Bułgarii, Ukrainy i Wietnamu.

Sporadycznie po pomoc zgłaszały się również osoby pochodzące z innych krajów europejskich i azjatyckich, a także afrykańskich.

Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi (cudzoziemca)

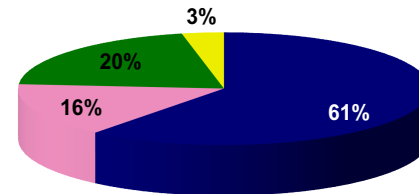
W ramach KCIK prowadzony jest również **Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi**. Jest to program skierowany wyłącznie do cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi.

Programem mogą zostać objęci **wyłącznie cudzoziemcy**, wobec których zaistnieje domniemanie (stwierdzone przez organ ścigania), że **są ofiarami handlu ludźmi**.

Warunki uruchomienia Programu są następujące:

- nawiązanie kontaktu z organami ścigania przez ofiarę (nie ma ona natomiast obowiązku składania natychmiastowego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa),
- zaistnienie uzasadnionego przypuszczenia, że cudzoziemiec jest ofiarą przestępstwa handlu ludźmi,
- zerwanie przez ofiarę wszelkich kontaktów ze sprawcami.

Pochodzenie ofiar objętych Programem w latach 2006-2014

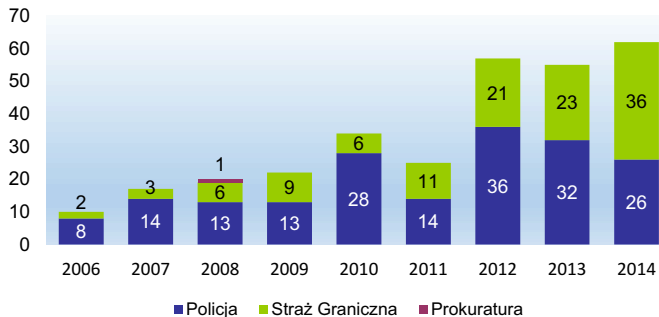

■ Unia Europejska ■ Europa (poza UE) ■ Azja ■ Afryka

Program może być uruchomiony **wyłącznie przez przedstawiciela organu ścigania**, który zgodnie z *Algorytmem postępowania funkcjonariuszy organów ścigania w przypadku ujawnienia przestępstwa handlu ludźmi*, jeśli uzna, że dany cudzoziemiec może być pokrzywdzonym przestępstwem handlu ludźmi, wypełnia formularz zgłoszenia do *Programu* i przesyła go do koordynatora odpowiedzialnego za realizację *Programu* w MSW oraz do wiadomości do właściwych koordynatorów w Policji, Straży Granicznej i w prokuraturze.

Koordinator w MSWiA potwierdza lub odrzuca dane zgłoszenie.

Organy ścigania dokonujące identyfikacji i zgłoszenia cudzoziemców do Programu

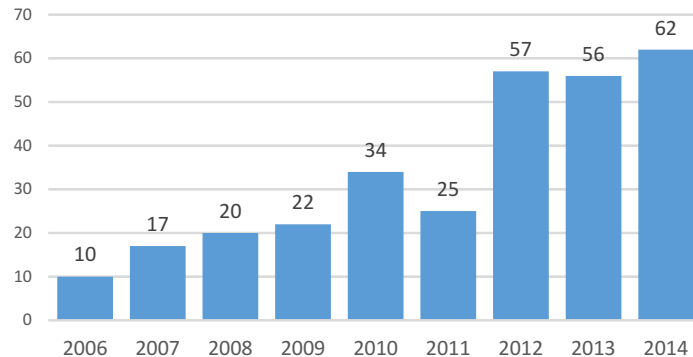

Przez cały okres trwania *Programu* cudzoziemiec znajduje się **pod opieką organizacji pozarządowej** prowadzącej KCIK, która w zależności od potrzeb zapewnia mu stosowną pomoc i wsparcie.

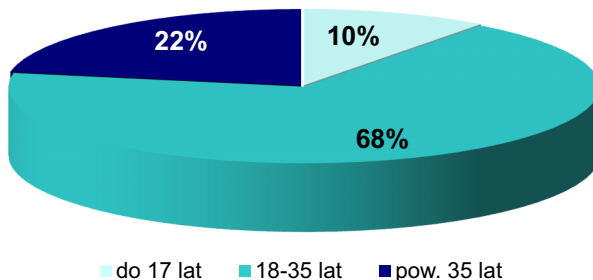
Program wygasa z chwilą:

- zakończenia czynności procesowych z udziałem cudzoziemca i gdy możliwy jest jego bezpieczny powrót do jego kraju, lub
- rezygnacji przez cudzoziemca z dalszego udziału w Programie, lub
- świadomego niedotrzymania przez cudzoziemca warunków Programu np. nawiązanie kontaktów przez ofiarę ze środowiskiem przestępczym lub wystąpienie innych ryzykownych zachowań ze strony ofiary.

liczba osób objętych Programem

Wiek ofiar objętych Programem w latach 2006-2014

W latach 2006 - 2014 do Programu zgłoszono **303 osoby**, w tym: 200 kobiet, 71 mężczyzn oraz 32 małoletnich, wśród których 14 było pozbawionych opieki.

Najczęściej beneficjentami Programu byli obywatele **Rumunii, Bułgarii, Ukrainy i Wietnamu**. Łącznie w latach 2006 - 2014 stanowili ponad **77%** wszystkich zgłoszonych przypadków. Pozostałe osoby pochodziły z Filipin, Bangladeszu, Sri Lanki, Białorusi, Nepalu, Mołdowy, Mongolii, Kenii, Rosji i Nigerii, a w pojedynczych przypadkach również z Chin, Czech, Dżibuti, Kamerunu, Maroko, Niemiec, Turcji i Ugandy.

Organizacja dobrowolnych powrotów

Ofiary handlu ludźmi, jako osoby szczególnie narażone na niebezpieczeństwo wtórnej wiktyimizacji w przypadku gdy decydują się na opuszczenie Polski mają **prawo do pomocy w zorganizowaniu im bezpiecznego powrotu do kraju pochodzenia**.

W przypadku cudzoziemców, pomoc w powrocie do kraju pochodzenia jest udzielana przez **Międzynarodową Organizację do Spraw Migracji (IOM)**. Zgodnie z *Porozumieniem między Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Międzynarodową Organizacją do Spraw Migracji w sprawie współpracy w zakresie dobrowolnych powrotów cudzoziemców opuszczających terytorium Rzeczypospolitej Polskiej* **cudzoziemcy, którzy zostali uznani za ofiary handlu ludźmi** przez organ właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi mogą skorzystać z programów dotyczących dobrowolnych powrotów.

W praktyce oznacza to zapewnienie tym osobom:

- rzetelnych informacji na temat powrotu;
- pomocy w uzyskaniu stosownych dokumentów podróży;
- organizację bezpiecznej podróży z terytorium Polski do **miejsca docelowego w kraju pochodzenia (w kraju powrotu)**;
- pomocy w reintegracji w kraju pochodzenia.

W **2014 r.** z tej formy pomocy skorzystało **17 cudzoziemców - ofiar handlu ludźmi**: 12 kobiet, 4 mężczyzn oraz małoletni będący pod opieką rodziców.

Wszystkie te osoby zdecydowały się na powrót do swojego kraju pochodzenia, czyli najczęściej do **Bułgarii, Rumunii i Filipin**.

A w przypadku małoletniej ofiary handlu ludźmi ...

Ofiary handlu ludźmi, a szczególnie małoletni, niechętnie informują o doznanej krzywdzie. Wynika to z różnych powodów, m.in.:

- poczucia winy za to, co im się przydarzyło,
- obawy przed konsekwencjami prawnymi,
- wstydu,
- obawy przed zemstą ze strony sprawców,
- poczucia lojalności wobec sprawców lub istnienia silnej więzi emocjonalnej między ofiarami a sprawcami,
- braku świadomości, iż są ofiarami przestępstwa.

25 - letnia kobieta wyszukiwała nastolatki z rodzin dysfunkcyjnych (najczęściej przebywające w placówkach opiekuńczo-wychowawczych). Zaprzyjaźniła się z nimi, kupując im markowe ubrania i kosmetyki, a gdy zdobyła zaufanie ich oraz ich opiekunów, zabierała je ze sobą na weekendy na wycieczki m.in. do Niemiec. Podczas wspólnych wypadów kobieta organizowała imprezy, na które zapraszała swoich znajomych. W trakcie imprez dziewczyny mogły zażywać narkotyki i spożywać alkohol. W tym samym czasie kobieta finalizowała swoje transakcje z agencjami towarzyskimi, do których nastolatki ostatecznie trafiły.

W efekcie **dziecko czy nastolatek rzadko potrafi ocenić siebie jako ofiarę**, której należy się pomoc i wsparcie

Dzieci szczególnie narażone na wykorzystanie w ramach handlu ludźmi

Dzieci z tzw. „grup podwyższonego ryzyka” to przede wszystkim:

- **dzieci cudzoziemskie (migrujące) bez opieki**,
- dzieci żebrzące,
- dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej,
- dzieci, które w przeszłości doświadczyły przemocy,
- dzieci - świadkowie przemocy.

Co powinno szczególnie zaniepokoić?

Jeśli z rozpoznania i analizy sytuacji dziecka wynika, iż

- prawdopodobnie było **zmuszane do wykonywania czynności zarobkowych lub czynów zabronionych** (np. do żebrania lub kradzieży),
- było **zmuszane do prostytucji lub innych czynności seksualnych** (nawet jeśli w ocenie dziecka czyniło to dobrowolnie),
- prawdopodobnie stosowano wobec niego **przemoc fizyczną lub/i psychiczną**

to znaczy, że dziecko mogło paść ofiarą handlu ludźmi.

Co wówczas należy zrobić?

Identyfikacja sytuacji wykorzystywania dziecka - niezależnie od jego wieku, płci, narodowości oraz faktu zgody dziecka na jego wykorzystywanie - wymaga **natychmiastowego powiadomienia organu ścigania** i zapewnienia dziecku **bezpiecznego miejsca pobytu oraz opieki**.

W takich przypadkach koniecznym jest natychmiastowe poinformowanie o zaistniałej sytuacji **koordynatora do walki z handlem ludźmi** ustanowionego we właściwej **komendzie wojewódzkiej Policji lub oddziale Straży Granicznej**, a także wskazane jest skontaktowanie się z **Krajowym Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnym** dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi (KCIK).

O czym trzeba zawsze pamiętać w przypadku małoletniej ofiary bez opieki?

W przypadku dziecka bez opieki - potencjalnej ofiary handlu ludźmi ważne jest zapewnienie:

1. bezpiecznego schronienia oraz specjalistycznej pomocy,
2. przedstawiciela prawnego, kompetentnego do reprezentowania interesów dziecka we wszelkich postępowaniach z jego udziałem,
3. efektywnej pomocy w ustaleniu trwałego rozwiązania sytuacji prawnorodzinnej.

Co KCIK oferuje małoletnim ofiarom handlu ludźmi

KCIK posiada odpowiednio wyszkolony i doświadczony personel w zakresie pracy z ofiarami handlu ludźmi, jak również współpracuje z wieloma instytucjami oraz organizacjami w zakresie **wspierania małoletnich ofiar handlu ludźmi**.

W ramach swojej działalności oferuje:

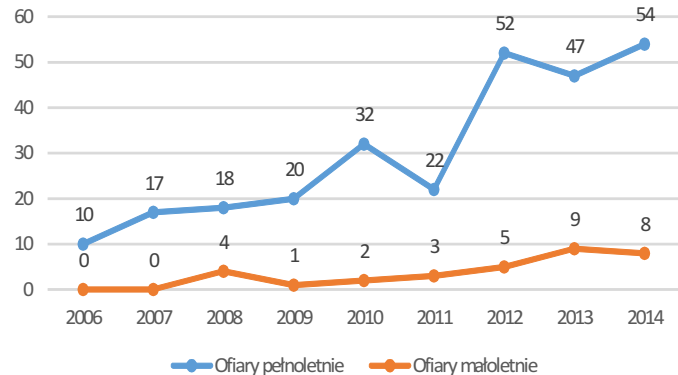
- nieformalną identyfikację pod kątem zaistnienia handlu ludźmi oraz ocenę stopnia zagrożenia tym przestępstwem,
- konsultacje oraz wsparcie w uzyskaniu pomocy prawnej (np. w celu uregulowania statusu pobytu, uzyskania dokumentów tożsamości, ustanowienia kuratora),
- pomoc w kontaktach z urzędami i instytucjami odpowiedzialnymi za regulowanie spraw dziecka,
- pomoc tłumaczy,
- organizację pomocy psychologicznej,
- wsparcie w zapewnieniu pomocy medycznej w trybie interwencyjnym,
- wsparcie w przypadku bezpośredniego zagrożenia dziecka ze strony osób trzecich - potencjalnych sprawców.

Osobom zidentyfikowanym jako ofiary handlu ludźmi KCIK oferuje pomoc i wsparcie **także po uzyskaniu przez nich pełnoletniości**.

W 2014 r. personel KCIK odnotował:

- **33 interwencje na rzecz małoletnich.**
- **17 z nich dotyczyło dzieci - potencjalnych ofiar handlu ludźmi,**
- **5 dzieci - beneficjentów KCIK było dziećmi cudzoziemskimi bez opieki.**

Liczba ofiar w Programie wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi (cudzoziemca)

Kontakt do instytucji i organizacji zajmujących się problematyką handlu ludźmi oraz udzielaniem pomocy ofiarom:

MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI

www.handelludźmi.eu

Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, Departament Polityki Migracyjnej

fax: (+ 48 22) 601 45 56

e-mail: zespol.handel@mswia.gov.pl

KOMENDA GŁÓWNA POLICJI

Wydział do Walki z Handlem Ludźmi, Biuro Służby Kryminalnej

fax: (+ 48 22) 60 134 67

W przypadku posiadania informacji o zdarzeniach mogących świadczyć o popełnieniu przestępstwa handlu ludźmi, pedofilii oraz pornografii z udziałem małoletniego: **telefon zaufania : 664 974 934, e-mail: handelludzmibsk@policja.gov.pl**

KOMENDA GŁÓWNA STRAŻY GRANICZNEJ

Zarząd Operacyjno-Śledczy

fax: (+ 48 22) 500 47 97

e-mail: zos.kg@strazgraniczna.pl

KRAJOWE CENTRUM INTERWENCYJNO-KONSULTACYJNE DLA POLSKICH I CUDZOZIEMSKICH OFIAR HANDLU LUDŹMI

www.kcik.pl

tel: (+48 22) 628 01 20, w sprawach pilnych telefon całodobowy: 605 687 750

e-mail: info@kcik.pl

FUNDACJA PRZECIWKO HANDLOWI LUDŹMI I NIEWOLNICTWU „LA STRADA”

www.strada.org.pl

tel./fax: (+48 22) 622 19 85

tel. zaufania: (+48 22) 628 99 99

e-mail: strada@strada.org.pl

STOWARZYSZENIE PO-MOC DLA KOBIET I DZIECI IM. MARII NIEPOKALANEJ

www.po-moc.pl

tel.: (+48 32) 255 38 69

fax: (+48 32) 739 00 22

e-mail: biuro@Po-MOC.pl

MIĘDZYNARODOWA ORGANIZACJA DO SPRAW MIGRACJI (IOM)

www.iom.pl   **www.migrant.info.pl** - portal informacyjny dla cudzoziemców

tel.: (+48 22) 538 91 69   fax: (+48 22) 538 91 40

e-mail: imowarsaw@iom.int

FUNDACJA DZIECI NICZYJE

www.fdn.pl

tel/fax: (+48 22) 616 02 68, (+48 22) 616 03 14

e-mail: fdn@fdn.pl

telefon zaufania dla dzieci i młodzieży: 116 111

Centrum Pomocy Dzieciom „Mazowiecka”

tel/fax: (+48 22) 826 88 62, (+48 22) 826 14 34

e-mail: mazowiecka@fdn.pl

FUNDACJA ITAKA - CENTRUM POSZUKIWAŃ LUDZI ZAGINIONYCH

www.zaginieni.pl

tel.: (+48 22) 620 16 10 fax: (+48 22) 654 79 73

e-mail: biuro@zaginieni.pl

całodobowa linia wsparcia: 0 801 24 70 70 (z zagranicy i telefonów komórkowych: +48 22 654 70 70)

telefon w sprawie zaginionego dziecka i nastolatka: 116 000

**Jeśli posiadasz informacje dotyczące ofiar handlu ludźmi
lub jeśli sam jesteś ofiarą handlu ludźmi
skontaktuj się z:**

**KRAJOWYM CENTRUM INTERWENCYJNO-KONSULTACYJNYM
DLA POLSKICH I CUDZOZIEMSKICH OFIAR HANDLU LUDŹMI**

TEL.: (+48 22) 628 01 20

lub inną instytucją, której dane znajdziesz w tej publikacji.

www.kcik.pl

www.handelludzmi.eu

Przygotowano w ramach realizacji Krajowego Planu Działań
przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013-2015